

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 38/2014 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 20 kap. 8 § i strafflagen

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 18 november 2014 regeringens proposition med förslag till lag om ändring av 20 kap. 8 § i strafflagen (RP 229/2014 rd) till lagutskottet för beredning.

Utlåtande

I enlighet med riksdagens beslut har grundlagsutskottet lämnat utlåtande i ärendet. Utlåtandet (GrUU 56/2014 rd) återges efter betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- justitieminister Anna-Maja Henriksson, lagstiftningsdirektör Lena Andersson och specialsakkunnig Ville Hinkkanen, justitieministeriet
- polisöverinspektör Keijo Suuripää, inrikesministeriet
- tingsdomare Maritta Pakarinen, Helsingfors tingsrätt
- biträdande chef, häradsåklagare Eija Velitski, Helsingfors åklagarämbete

- kriminalinspektör Petri Rainiala, polisinspektionen i Helsingfors
- polisinspektör Vesa Tikka, Polisstyrelsen
- advokat Juha-Pekka Hippi, Finlands Advokatförbund
- projektchef Tanja Auvinen, Exit - pois prostituutiosta ry
- generalsekreterare Johanna Pakkanen, Kvinnorganisationer i Samarbete
- verksamhetsledare Jaana Kauppinen, Pro-tukipiste ry
- styrelseordförande J. Tuomas Harviainen, Sexpo-säätiö
- professor Raimo Lahti
- professor Kimmo Nuotio
- biträdande professor Sakari Melander
- universitetslektor Minna Kimpimäki.

Dessutom har skriftligt yttrande lämnats av

- social- och hälsovårdsministeriet
- Riksåklagarämbetet
- polisinspektionen i Lapland
- jämställdhetsombudsmannen.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslår regeringen att ordalydelsen i strafflagens paragraf om utnyttjande av person som är föremål för sexhandel ändras så att bestämmelsen innebär att gärningen är straff-

bar också när den begås av oaktsamhet. Enligt förslaget höjs maximistraffet samtidigt från sex månader till ett år.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft antingen den 1 juni 2015 eller den 1 januari 2016.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Allmänt

Bestämmelserna om utnyttjande av personer som är föremål för sexhandel i 20 kap. 8 § i strafflagen har varit i kraft sedan 2006. Enligt den är en handling straffbar om den som är föremål för sexhandel är föremål för koppleri eller människohandel. Gärningen är straffbar om den begås uppsåtligen, och maximistraffet är fängelse i sex månader. Regeringen föreslår nu att gärningen ska beläggas med straff också när den begås av oaktsamhet och vidare att maximistraffet förlängs till fängelse i ett år.

Propositionen syftar till att ge dem ett bättre straffrättsligt skydd som utsätts för koppleri eller är offer för människohandel (s. 5/II). Bakom detta ligger rättspraxis när det gäller att tillämpa bestämmelsen. Enligt denna praxis bedöms köparens medvetenhet utifrån huruvida han eller hon har ansett det vara övervägande sannolikt att den person som säljer sexuella tjänster är föremål för sexhandel (HD 2012:66). Regeringen gör den bedömningen att tillämpningen av bestämmelsen har fått en högre tröskel inom rättspraxis än vad som kunde förutses när lagen antogs (s. 5/I). Utifrån inkommen utredning instämmer lagutskottet i denna bedömning. Den höga tröskeln för tillämpning innebär att den gällande lagstiftningen inte ger dem som är föremål för sexhandel ett tillräckligt straffrättsligt skydd, och därför bör och behöver regleringen ses över. Utskottet tillstyrker således lagförslaget, men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Tillräknande

Regeringen föreslår att det i fortsättningen ska vara belagt med straff att utnyttja den som är föremål för sexhandel både vid uppsåt och vid

oaktsamhet. Språkligt föreslår regeringen in straffbestämmelsen uttrycken "har varit medveten" och "har haft skäl att misstänka" för att en gärning ska kunna tillräknas någon.

Grundlagsutskottet säger i sitt utlåtande om propositionen att formuleringen i den föreslagna bestämmelsen inte är särskilt lättillgänglig. De villkor som tillkommit i fråga om tillräknandet enligt ett mönster som avviker från övrig straffrättslig reglering gör bestämmelsen både tungläst och svårtolkad. Dessutom görs den uppskattningen att något som ytterligare ökar inexaktheten är att straffbarheten bestäms utifrån de tolkningsbara brottsrekvisiten för två andra brott (koppleri och människohandel). Det vore enligt grundlagsutskottet bättre att formulera bestämmelsen i enlighet med etablerade principer för straffrättsliga bestämmelser och höja graden av tillräknande till grov oaktsamhet, vilket uttrycks som ett villkor i inledningen av bestämmelsen ("den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet"). Enligt grundlagsutskottet bör lagutskottet allvarligt överväga att ändra den gällande bestämmelsen på det sättet. Också under sakkunnigutfrågningen fästes lagutskottets uppmärksamhet vid hur den föreslagna bestämmelsen är formulerad och vid utvidgningen av tillräknandet.

Enligt lagutskottets uppfattning är avsikten med den föreslagna formuleringen "vara medveten om" inte att påverka definitionen av uppsåt. I 3 kap. 7 § i strafflagen finns bestämmelser om oaktsamhet, och enligt den är en gärningsmans förfarande oaktsamt, om gärningsmannen åsidosätter den aktsamhetsplikt som han eller hon under de rådande omständigheterna har, trots att han eller hon hade kunnat rätta sig efter den. Avsikten med uttrycket "skäl att misstänka" är att i synnerhet understryka att oaktsamheten gäller enbart omständigheterna kring gärningen och att det i övrigt förutsätts uppsåtlighet av gärningen.

Den valda formuleringen understryker också att externa faktorer kraftigt spelar in i bedömningen av huruvida oaktsamhet föreligger vid denna brottstyp. Därmed innebär förslaget att gärningen ska motsvara dels de allmänna kriterierna för oaktsamhet i 3 kap. 7 § i strafflagen, dels de särskilda kriterierna i den nu aktuella bestämmelsen. Med andra ord räcker det inte med att gärningsmannen bryter mot aktsamhetsplikten för att straffbarhet ska inträda, utan han eller hon ska också ha skäl att misstänka koppleri eller människohandel.

Om tillräknandet formuleras på det sätt som grundlagsutskottet föreslår kommer den nedre gränsen för straffansvar att inträda vid grov aktsamhet enligt 3 kap. 7 § 2 mom. i strafflagen. Enligt det momentet avgörs frågan om oaktsamheten ska anses vara grov utifrån en helhetsbedömning. Vid bedömningen ska det beaktas hur betydande den åsidosatta aktsamhetsplikten är, hur viktiga de äventyrade intressena och hur sannolik kränkningen är, hur medveten gärningsmannen är om att han eller hon tar en risk samt övriga omständigheter som har samband med gärningen och gärningsmannen.

Eftersom frågan om oaktsamheten ska anses vara grov avgörs utifrån en helhetsbedömning skulle det i fråga om denna brottstyp huvudsakligen vara rättspraxis som avgör hurdan den bedömningen blir. Utskottet anser att grov oaktsamhet som nedre gränsen för tillräknande i detta fall medför en risk för att reformens syften inte uppnås. I ljuset av detta har lagutskottet beslutat tillstyrka den lösning som regeringen föreslår.

Utskottet anser att fördelen med det föreslagna uttrycket "skäl att misstänka" är att det i fråga om denna brottstyp styr in granskningen på väsentliga faktorer när det gäller frågan om tillräknande. Därför förordar utskottet den formuleringen. Samtidigt instämmer utskottet i grundlagsutskottets kommentar om att formuleringen i den föreslagna bestämmelsen inte är särskilt lättillgänglig. För att bestämmelsen bättre ska uppfylla kravet på exakthet enligt den straffrättsliga legalitetsprincipen föreslår lagutskottet en änd-

ring i bestämmelsen. Den presenteras närmare i detaljmotiven nedan.

Eftersom det är fråga om en betydande utvidgning av straffområdet anser utskottet det vara viktigt att följa hur ändringen fungerar och tillämpas.

Straffskala

Om maximistraffet förlängs till ett år i fängelse på det sätt som föreslår kommer myndigheterna befogenheter enligt polislagen (872/2006) och möjligheter att använda tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen (806/2011) att utvidgas. Den strängare straffskalan innebär också att det inte längre är möjligt att behandla gärningarna enligt ett förenklat straffprocessuellt strafforderförfarande.

Grundlagsutskottet har med tanke på proportionaliteten ansett det vara beaktansvärt att gärningar som begås av oaktsamhet blir straffbara och att maximistraffet höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Också följdverkningarna av den sistnämnda ändringen blir betydande. Enligt grundlagsutskottet är en höjning av maximistraffet från sex månaders fängelse till ett års fängelse en avsevärd höjning av straffvärdet och åtstramning av regleringen, trots att förslaget i detta hänseende håller sig inom ramen för lagstiftarens prövningsrätt. Grundlagsutskottet anser dock att förslaget bättre skulle uppfylla både proportionalitetskravet och den straffrättsliga legalitetsprincipen om området för straffbarhet binds till grov oaktsamhet i stället för att ändringar införs i straffskalan med de följdverkningar som nämns ovan.

Såsom grundlagsutskottet säger måste straffpåföljdens stränghet stå i rätt proportion till gärningens klanderbarhet och straffsystemet genomgående uppfylla proportionalitetskravet. Enligt straffrättens allmänna läror och etablerad lagstiftningspraxis måste å sin sida straffskalorna för brott bestämmas utifrån hur skadliga och klandervärda gärningarna är, dvs. utifrån straffvärdet (se t.ex. LaUB 3/1998 rd), vilket är en följd av proportionalitetskravet som ingår i villkoren för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter.

En höjning av straffskalan på det sätt som regeringen föreslår kan försvaras främst när det är fråga om uppsåtliga gärningar. Regeringens framför också konsekvensrelaterade skäl till stöd för förslaget (s. 5). Lagutskottet vill dock peka på att förslaget innebär en betydande utvidgning av det nuvarande straffområdet. Dessutom skulle en höjning av maximistraffet till fängelse i ett år ha följdverkningar för myndigheternas befogenheter och rätt att använda tvångsmedel, och de berörda gärningarna skulle inte längre kunna behandlas i summariskt förfarande även om också gärningar begångna av oaktsamhet beläggs med straff. Att behandla sådana gärningar i domstolsprocess innebär en mer tungrodd process också för den som är föremål för sexhandel. Det framförda måste vägas in när man bedömer proportionaliteten i den föreslagna straffskalan och huruvida ändringen behövs och fyller sitt syfte. Lagutskottet har gjort en samlad bedömning av de inhämtade utredningarna och kommer liksom grundlagsutskottet fram till att den nuvarande straffskalan bör kvarstå. Således föreslår lagutskottet att bestämmelsen ändras också i fråga om det maximala straffet.

Detaljmotivering

Lag om ändring av 20 kap. 8 § i strafflagen

20 kap. Om sexualbrott

8 §. Utnyttjande av person som är föremål för sexhandel. Utskottet hänvisar till den allmänna motiveringen och föreslår att frasen "varit medveten om" utgår i 1 mom. och att ett separat moment införs i fråga om oaktsamma gärningar. Utskottet föreslår dessutom att det nuvarande maximistraffet kvarstår. Också uttrycket "under sådana omständigheter" i 2 mom. är svårbegripligt och bör därför utgå. När bestämmelsen om oaktsamma gärningar blir ett nytt 3 mom. blir samtidigt det föreslagna 3 mom. nytt 4 mom.

Utskottet understryker att 3 mom. gäller straffrättsligt oaktsamhetsansvar, inte s.k. strikt eller objektiva ansvar. Därmed är det inte straffbart att inleda sexköp, och det innebär inte i sig

förbjuden risktagning. Enligt bestämmelsen blir gärningen straffbar först när gärningsmannen har skäl att misstänka koppleri eller människohandel. Om det inte funnits anledning för gärningsmannen att misstänka koppleri eller människohandel är han eller hon fri från straffansvar, även om det senare skulle uppstå att den person som sålt de sexuella tjänsterna är offer något av de brotten.

Vid tillämpningen av strafftröskeln "skäl att misstänka" ska skuldprincipen och möjligheten att ha kunnat handla annorlunda vägas in. Köp av sex är en sådant typ av aktivitet där köparen generellt sett inte kan förutsättas vidta särskilda utredningsåtgärder i fråga om säljaren. Därför är de externa omständigheter och faktorer som är kopplade till köpet viktiga när det gäller att tillämpa rekvisitet, och vid bedömningen av huruvida tillräknande föreligger ska uppmärksamhet framför allt ägnas åt vad gärningsmannen kände till och riskmedvetenheten.

Regeringen behandlar frågan om oaktsamhet och vad som ska beaktas i den bedömningen i detaljmotiveringen (s. 8). I detta avseende hänvisar regeringen bl.a. till förarbeten till paragrafen (RP 221/2005 rd och LaUB 10/2006 rd) och rättspraxis (HD 2012:2066). Det måste ändå understrykas att det inte går att ge en uttömmande förteckning över misstänkta omständigheter. Det är fråga om en samlad bedömning när bestämmelsen ska tillämpas, och enskilda omständigheter är av varierande betydelse. Om köparen har anledning att misstänka koppleri eller människohandel men trots det går vidare med köpet, tar han eller hon risken att handlandet är straffbart, om det sedan visar sig att säljaren är offer för människohandel eller koppleri. Om köparen anser det synnerligen sannolikt eller rentav säkert att det rör sig om koppleri eller människohandel är det fråga om en uppsåtlig gärning, vilket numera är belagt med straff.

Avslutningsvis påpekar utskottet att oaktsamhet när det gäller denna brottstyp bör tolkas med försiktighet, och såsom redan framgår ovan måste gärningen motsvara den allmänna beskrivningen av oaktsamhet och uppfylla kriterierna i det nu aktuella momentet. I detta sammanhang

vill utskottet också upprepa vad det framförde när paragrafen ursprungligen stiftades, nämligen att det inte krävs att en lagakraftvunnen dom för koppleri eller människohandel ska ha avkunnats för att straff ska utmätas för ett brott enligt det aktuella rekviritet, och att formuleringen heller inte kräver att till exempel kopplarens

identitet eller andra detaljer kring koppleribrottet måste vara utredda (LaUB 10/2006 rd, s. 6).

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

godkänner lagförslaget med ändringar (Utskottets ändringsförslag).

Utskottets ändringsförslag

Lag

om ändring av 20 kap. 8 § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 20 kap. 8 §, sådan den lyder i lag 743/2006, som följer:

20 kap.

Om sexualbrott

8 §

Utnyttjande av person som är föremål för sexhandel

Den som genom att utlova eller ge en ersättning som representerar ett direkt ekonomiskt värde får någon som är föremål för ett brott som avses i 9 eller 9 a § eller i 25 kap. 3 eller 3 a § att ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling (*utesl.*) ska, om gärningen inte utgör brott enligt 8 a §, för *utnyttjande av person som är föremål för sexhandel* dömas till böter eller fängelse i högst *sex månader*.

För utnyttjande av person som är föremål för sexhandel döms också den som drar fördel av en ersättning enligt 1 mom. som utlovats eller getts av en tredje part genom att (*utesl.*) ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling med en person som är föremål för ett brott som avses *i det momentet*.

För utnyttjande av person som är föremål för sexhandel döms likaså den som begår en i 1 eller 2 mom avsedd gärning trots att han eller hon har haft skäl att misstänka att den i 1 eller 2 mom. avsedda personen är föremål för ett brott som avses i 9 eller 9 a § eller i 25 kap. 3 eller 3 a §. (Nytt 3 mom.)

(4 mom. som 3 mom. i RP)

Ikraftträdandebestämmelsen
(Som i RP)

LaUB 38/2014 rd — RP 229/2014 rd

Helsingfors den 6 mars 2015

I den avgörande behandlingen deltog

vordf. Stefan Wallin /sv
medl. Mikael Jungner /sd
Suna Kymäläinen /sd
Johanna Ojala-Niemelä /sd
Arto Pirttilahti /cent
Kristiina Salonen /sd

Jani Toivola /gröna
Ari Torniainen /cent
Peter Östman /kd
ers. Mika Kari /sd
Raimo Piirainen /sd
Janne Sankelo /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.

RESERVATION

Motivering

Regeringen föreslår i proposition RP 229/2014 rd att ordalydelsen i strafflagens paragraf om utnyttjande av person som är föremål för sexhandel ändras så att bestämmelsen innebär att gärningen är straffbar också när den begås av oaktsamhet. Enligt förslaget höjs maximistraffet samtidigt från sex månader till ett år.

Tillräknandet ska enligt regeringens förslag i proposition RP 229/2014 rd formuleras med uttrycken "varit medveten om" och har haft skäl "att misstänka". Det rör sig om oklara uttryck som bör korrigeras för att undvika oklarheter. Också grundlagsutskottet och flera sakkunniga har i sina utlåtanden ansett att den föreslagna formuleringen inte är särskilt lätt att tolka. För-

slaget skulle bli lättare att tolka om propositionen ändras på det sätt som grundlagsutskottet föreslår. Det innebär att 20 kap. 8 § i strafflagen ändras så att graden för tillräknande höjs till grov oaktsamhet och att detta krav för tillräknande i början av bestämmelsen uttrycks med den "som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet..." och att det gällande maximistraffet kvarstår.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen godkänner lagförslaget med ändringar (Reservationens ändringsförslag).

Reservationens ändringsförslag**Lag****om ändring av 20 kap. 8 § i strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut ändras i strafflagen (39/1889) 20 kap. 8 §, sådan den lyder i lag 743/2006, som följer:

20 kap.

Om sexualbrott

8 §

Utnyttjande av person som är föremål för sexhandel

Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet och genom att utlova eller ge en ersättning som representerar ett direkt ekonomiskt värde får någon som är föremål för ett brott som avses i 9 eller 9 a § eller i 25 kap. 3 eller 3 a § att ha

samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling, (*utesl.*) ska, om gärningen inte utgör brott enligt 8 a §, för *utnyttjande av person som är föremål för sexhandel* dömas till böter eller fängelse i högst *sex månader*.

För utnyttjande av person som är föremål för sexhandel döms också *den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet* drar fördel av en ersättning enligt 1 mom. som utlovats eller getts av en tredje part genom att (*utesl.*) ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling med en person som är föremål för ett brott som avses i *det momentet*.

(3 mom. som 4 mom. i LaUB)
(4 mom. *utesl.*)
_____

Ikraftträdandebestämmelsen
(Som i LaUB)

Helsingfors den 6 mars 2015

Ari Torniainen /cent
Arto Pirttilahti /cent
Jani Toivola /gröna